

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
t.a.v. de heer E.D. Wiebes
Postbus 20401
2500 EK 'S-GRAVENHAGE

BETREFT Overdracht van Energieakkoord naar Klimaatakkoord

DEN HAAG 28 november 2019

E-MAIL

ONS KENMERK 19.53654

TOESTELNUMMER

BIJLAGE(N)

Geachte heer Wiebes,

Met het Energieakkoord voor duurzame groei hebben overheden, sociale partners en maatschappelijke organisaties in 2013 de basis gelegd voor een breed gedragen, robuust en toekomstbestendig energie- en klimaatbeleid. Met doelen voor de periode tot 2020 en 2023 heeft het Energieakkoord continuïteit gebracht in beleid en de realisatie van energiebesparing en hernieuwbare energieopwekking versneld.

Het Klimaatakkoord bouwt voort op de resultaten van het Energieakkoord in de periode tot 2030 en verder. Met het Klimaatakkoord wil het Rijk met een actieve inbreng decentrale overheden, sociale partners en andere maatschappelijke partijen mede een verdere versnelling van de energietransitie realiseren en de continuïteit van dit proces op lange termijn borgen.

Nu het Klimaatakkoord in de uitvoeringsfase is gekomen, kunnen de maatregelen waarvan de uitvoering doorloopt tot en met 2023, ten behoeve van de doelen van het Energieakkoord, integraal worden opgenomen in de uitvoering en borging van het Klimaatakkoord. Het voorliggende document benoemt de belangrijkste maatregelen en beschrijft hoe deze maatregelen een plek krijgen in de uitvoering en borging van het Klimaatakkoord.

Realisatie van de doelen van het Energieakkoord

De Klimaat- en Energieverkenning 2019 (verder: KEV 2019) signaleert een sterke groei van het aandeel hernieuwbare energie, waardoor dit aandeel in 2023 uitkomt op 16,1 procent. Het doel van 16 procent wordt hiermee behaald.

Volgens de KEV 2019 is het eveneens beoogde tempo van energiebesparing met gemiddeld 1,5 procent per jaar in de periode 2013 - 2020 bereikt. Dit percentage is duidelijk hoger dan het historische besparingstempo, wat grotendeels is te danken aan het Energieakkoord.

Van de beoogde toename van het aantal voltijdswaarden geeft de KEV 2019 geen actuele raming. In 2017 concludeerde de Nationale Energieverkenning dat ook deze doelstelling naar verwachting wordt behaald.

Aandeel hernieuwbare energie

De doelstelling van 14 procent hernieuwbare energie in 2020 komt volgens de KEV 2019 overeen met 293 PJ, uitgaande van een totaal bruto energiegebruik van 2090 PJ. De raming voor hernieuwbare energie in 2020 bedraagt 239 PJ volgens de KEV. Volgens de rekenmethode EU-richtlijn is dat 11,4 procent van het bruto finaal energieverbruik in 2020 in ons land. Daarmee komt de KEV 2019 tot een tekort van 54 PJ ten opzichte van het doel, vooral doordat de toename van hernieuwbare energie geen gelijke tred houdt met de geraamde groei van het energieverbruik in ons land. Het hogere energieverbruik is vooral het gevolg van de economische hoogconjunctuur van de afgelopen jaren.

Additionele energiebesparing

De doelstelling voor additionele energiebesparing in 2020 bedraagt 100 PJ finale energie. De KEV 2019 komt tot een raming van 80 PJ additionele energiebesparing in 2020. Het tekort van 20 PJ hangt grotendeels samen met een achterstand in de naleving van de Wet Milieubeheer.

De raming in de KEV 2019 kent een opvallend grote bandbreedte van 48 tot 111 PJ, wat toont dat er over de effectiviteit van maatregelen nog veel onzekerheid bestaat. Niettemin is realisatie van 80 PJ additionele energiebesparing te beschouwen als een enorme prestatie. De praktijk van energiebesparing is weerbarstig. Bovendien werd bij het sluiten van het Energieakkoord in 2013 van de toen geïntstrumenteerde afspraken slechts een besparing van 22 tot 60 PJ verwacht. Dat de huidige raming op 80 PJ uitkomt, is grotendeels toe te schrijven aan de inspanningen van de Borgingscommissie om elk jaar opnieuw maatregelen aan te scherpen en aan te vullen om de beoogde 100 PJ binnen bereik te brengen.

Prioriteiten voor borging

Ik constateer dat de partijen binnen de Borgingscommissie vastberaden zijn om alles op alles te zetten ook de resterende doelen van het Energieakkoord te realiseren in de periode 2020 – 2023. Daartoe dienen de maatregelen die met het Energieakkoord in gang zijn gezet te worden gecontinueerd bij de uitvoering van het Klimaatakkoord. Ik dring erop aan dat alles in het werk wordt gesteld om alle doelen van het Energieakkoord alsnog binnen bereik te brengen. Daarbij gaat het in het bijzonder om de onderstaande maatregelen die substantieel kunnen bijdragen aan realisatie van de doelen van het Energieakkoord, maar waarbij borging noodzakelijk is vanwege onzekerheid over voortgang en effectiviteit¹.

Windenergie op land

Om het doel van 14 procent hernieuwbare energie in 2020 binnen bereik te brengen heeft de Borgingscommissie in de Uitvoeringsagenda 2018 een versnellingsaanpak voor wind op land afgesproken. Hierbij zetten Rijk, provincies en gemeenten met een gecoördineerde aanpak krachtig in op het versneld wegnemen van knelpunten die de realisatie van de afgesproken 6000 MW wind op land in 2020 dreigen te vertragen. Het Kernteam Wind op land, waarin onder meer EZK, IPO en VNG zitting hebben, heeft de regie bij het inventariseren en wegnemen van deze knelpunten. Dit op basis van de meest actuele gegevens die beschikbaar zijn vanuit de Monitor Wind op land. In aanvulling hierop heeft de minister EZK² met de provincies afgesproken dat, in zoverre de 6.000 MW doelstelling niet tijdig gerealiseerd wordt, het restant van de opgave verdubbeld zal worden in de periode 2021–2023. RCR-projecten die vertraagd

¹ De bijlage bevat een meer uitgebreid overzicht van lopende maatregelen die bijdragen aan realisatie van de doelen van het Energieakkoord

² Brief Minister EZK over Structuurvisie Wind op land, Tweede Kamer nr. 33616, 10 juli 2018

zijn na de *Monitor Wind op land 2017* zijn geen onderdeel van de versnellingsaanpak. Daarnaast zal rekening gehouden worden met de benodigde SDE-subsidie en de netcapaciteit. De verdubbeling boven de 6.000 MW mag ook uit andere technieken bestaan, waarmee hernieuwbare energie wordt opgewekt (zoals zon-pv), mits deze additioneel zijn aan het beeld van de Nationale Energieverkenning 2017.

We kunnen constateren dat de versnellingsaanpak heeft bijgedragen aan het wegnemen van knelpunten in de realisatie van wind op land. Tegelijkertijd is duidelijk dat de afgesproken 6000 MW opgesteld vermogen voor het einde van 2020 niet zal worden gerealiseerd. Dit betekent dat de versnellingsaanpak gecontinueerd dient te worden bij de uitvoering van het Klimaatakkoord. Het huidige Kernteam Wind op land dient in de periode 2021 – 2023 te blijven functioneren, om regie te voeren bij het inventariseren en wegnemen van knelpunten in de realisatie, totdat binnen de governance van het Klimaatakkoord een ander gremium deze taak effectief heeft overgenomen. Op de korte termijn dient het Kernteam ondersteuning te blijven bieden bij invulling van de afgesproken verdubbeling boven de 6000 MW in het kader van de Regionale Energiestrategieën. Eventuele onduidelijkheid over additionaliteit aan het beeld van de Nationale Energieverkenning 2017 dient zo spoedig mogelijk te worden weggenomen.

Andere prioriteiten hernieuwbare energie

Naast wind op land zijn in de Uitvoeringsagenda 2018 van het Energieakkoord ook andere maatregelen afgesproken om de beoogde 14 procent hernieuwbare energie in 2020 te realiseren. Al deze maatregelen worden gecontinueerd met de uitvoering van het Klimaatakkoord. Op grond van de KEV 2019 is extra aandacht nodig voor effectieve stimulering van collectieve energieprojecten waarvoor de postcoderegeling slechts beperkt wordt gebruikt.

Informatieplicht Wet Milieubeheer

Hoewel in alle sectoren grote stappen zijn gezet, blijft de realisatie van de beoogde energiebesparing met name in het midden- en kleinbedrijf en de dienstensector achter. In de uitvoeringsagenda 2018 heeft de Borgingscommissie daarom afspraken vastgelegd om de naleving van de Wet Milieubeheer te versterken. Daartoe is een informatieplicht geïntroduceerd: bedrijven zijn per 1 juli 2019 verplicht om het bevoegd gezag te informeren welke van de voor hen van toepassing zijnde erkende maatregelen zij hebben genomen. Deze informatieplicht is een toevoeging op de Energiebesparingsplicht die bedrijven en instellingen al sinds de jaren '90 verplicht om alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar te treffen.

Volgens de KEV 2019 hebben de maatregelen die met de Informatieplicht worden gerealiseerd een groot besparingspotentieel van 19,1 PJ. Maar ook wordt geconstateerd dat er sprake is van vertraging in de uitvoering. Van de naar schatting 100.000 vestigingen waarvoor de informatieplicht geldt hebben eind oktober 2019 ruim 30.000 vestigingen via het daartoe ingestelde digitale loket van RVO laten weten welke maatregelen zij treffen. De KEV 2019 verwacht dat in 2020 slechts 30 tot 60% van het besparingspotentieel wordt gerealiseerd. Tegen die achtergrond dient de uitvoering en handhaving van deze besparingsmaatregel de komende jaren met volle kracht te worden gecontinueerd. De realisatie en borging dient op een herkenbare manier te worden verankerd in de borging van het Klimaatakkoord.

Andere prioriteiten energiebesparing

Ook de gebouwde omgeving kent een groot besparingspotentieel, maar het staat nog niet vast dat de doelen binnen bereik komen. De KEV 2019 laat zien dat de uitvoering

van besparingsmaatregelen in de huursector en bij maatschappelijk vastgoed op gang zijn gekomen, maar bevestigt ook dat deze geïntensiveerd dienen te worden in het kader van het Klimaatakkoord.

Specifiek voor huishoudens wijst de KEV 2019 op grote onzekerheid over de effectiviteit van het Convenant Energiebesparing dat Energie Nederland, Netbeheer Nederland, Uneto-VNI, NVDE en de ministeries van EZK en BZK op 23 mei 2017 hebben gesloten. Dit convenant, dat huishoudens feedback geeft over hun energiegebruik, beoogt een besparing van 10 PJ in 2020 op te leveren. Vanwege onzekerheid over de effectiviteit van die feedback hanteert de KEV 2019 een brede onzekerheidsmarge: 5,2 – 10,4 PJ in 2020. Dit betekent dat de uitvoering in 2020 nauwlettend geborgd en zo nodig bijgestuurd dient te worden.

Governance en borging

Voor de uitvoering en borging van het Energieakkoord heeft de SER eind 2012 een commissie ingesteld. Onder leiding van een *onafhankelijk* voorzitter en met ondersteuning van het SER-secretariaat hebben de ondertekenaars van het Energieakkoord sinds 2013 de voortgang en resultaten gevolgd en waar nodig bijgestuurd. Het Klimaatakkoord bouwt voort op de resultaten van het Energieakkoord in de periode tot 2030 en verder. Continuïteit in de borging is daarbij een voorwaarde. De uitvoeringsstructuur van het Klimaatakkoord wordt op hoofdlijnen beschreven in een bijlage bij de Kabinetsreactie op de KEV 2019³.

Uitvoeringsoverleggen

Centraal in de uitvoeringsstructuur van het Klimaatakkoord staan vijf sectorale uitvoeringsoverleggen waaraan vertegenwoordigers van de partijen deelnemen die nodig zijn voor de uitvoering en zich gecommitteerd hebben aan het Klimaatakkoord. Deze overleggen zijn gericht op het uitwerken van afspraken en het gezamenlijk oplossen van problemen die zich in de uitvoering aandienen. Het is aan deze uitvoeringsoverleggen om de in dit overdrachtsdocument benoemde maatregelen integraal op te nemen in hun monitoring en borging.

Voortgangsoverleg

De uitvoeringsstructuur van het Klimaatakkoord bestaat tevens uit een Voortgangsoverleg dat de samenhang borgt. Enerzijds betreft dit de verbinding, coördinatie, afstemming en kennisdeling tussen de sectoren en anderzijds gaat het om de samenhang tussen elk van de sectoren en de doorsnijdende thema's zoals arbeidsmarkt en scholing. Specifiek voor dit Voortgangsoverleg zijn de volgende lessen van belang die gebaseerd zijn op de ervaringen met borging van het Energieakkoord:

- *Integraliteit*: voorkom sectorale verzuiling door het Klimaatakkoord uit te voeren als een integraal, samenhangend programma en versterk de uitvoering in sectoren door realisatie van cross-sectorale randvoorwaarden (bijvoorbeeld Arbeidsmarkt en scholing, Financiering) en met een perspectief op de lange termijn (Innovatie).
- *Multi-stakeholder aanpak*: Net als het Energieakkoord is het Klimaatakkoord gebaat bij intensieve samenwerking tussen het Rijk, medeoverheden, sociale partners en maatschappelijke organisaties. Met als uitgangspunt dat partijen zich gezamenlijk inzetten voor het centrale doel en dat partijen zich committeren aan de maatregelen waarbij zij direct betrokken zijn.
- *Anticipeer op tegenslag*: houd rekening met vertraging in de uitvoering door acties en investeringen zo veel mogelijk in de tijd naar voren te halen. Anticipeer op

³ Brief Minister EZK met Kabinetsreactie op de Klimaat- en Energieverkenning 2019 en de aanvullende notities, 1 november 2019

tegenvallers in de realisatie door continu nieuwe kansen te identificeren en op voorhand een pakket met extra maatregelen te ontwikkelen.

- *Infrastructuur:* voorkom dat de infrastructuur een beperkende factor wordt in de realisatie van hernieuwbare energie door netbeheerders meer ruimte te bieden om te anticiperen op toekomstige ontwikkelingen.

Platform

De ervaring met het Energieakkoord leert dat samenwerking tussen overheden, sociale partners en andere maatschappelijke partijen een voorwaarde is om continuïteit in beleid te borgen en versnelling te brengen in de energietransitie. Gezien de urgentie van het klimaatvraagstuk en de noodzaak om onze energievoorziening toekomstbestendig te maken, blijven continuïteit en versnelling ook de komende decennia noodzakelijk. Tegen die achtergrond is het van belang dat het Voortgangsoverleg Klimaatakkoord wordt opgedragen een platform te organiseren dat de community van het Klimaatakkoord blijvend verbindt en een podium creëert om met en van elkaar te leren. Dit platform krijgt grotendeels vorm door het organiseren van bijeenkomsten met de deelnemende organisaties en met organisaties of doelgroepen die (nog) niet actief deelnemen aan de uitvoering van het Klimaatakkoord.

Tot slot

Met de verankering in het Klimaatakkoord van maatregelen ten behoeve van de doelen van het Energieakkoord waarvan de uitvoering doorloopt tot en met 2023, wordt de benodigde continuïteit afdoende geborgd. Daarmee vervalt de noodzaak van het instandhouden van een aparte SER Borgingscommissie voor de uitvoering en borging van het Energieakkoord. Tegen deze achtergrond heb ik het dagelijks bestuur van de SER gevraagd de Borgingscommissie met ingang van 1 januari 2020 op te heffen.

De Borgingscommissie Energieakkoord heeft zich de afgelopen jaren mogen verheugen op een grote belangstelling van de leden van de Tweede Kamer voor de voortgang van maatregelen en de realisatie van de doelen. Als voorzitter heb ik de Vaste Kamercommissie Economische Zaken en Klimaat meermaals mogen informeren over de wijze waarop de Borgingscommissie de uitvoering heeft bijgestuurd teneinde de doelen binnen bereik te brengen. Ik verzoek u daarom deze brief door te geleiden naar de Eerste en de Tweede Kamer, om hen te informeren over de overdracht van Energieakkoord naar Klimaatakkoord en mijn erkentelijkheid voor de permanente belangstelling over te brengen.

Hoogachtend,

Ed Nijpels
Voorzitter Commissie Borging Energieakkoord

Overzicht relevante maatregelen Energieakkoord per november 2019

Ordering naar sectoren van het Klimaatakkoord

Gebouwde omgeving	
Energiebesparing huishoudens	Aanbieding van een slimme meter aan alle huishoudens in Nederland: https://www.netbeheernederland.nl/consumenteninformatie/slimmemeter
	Convenant Energiebesparing (10PJ), waarmee huishoudens feedback krijgen over hun energiegebruik: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2017/05/23/convenant-energiebesparing-gebouwde-omgeving
	Subsidieregeling Energiebesparing Eigen Huis (SEEH) die huiseigenaren stimuleert besparende maatregelen te treffen: https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/seeh
Energiebesparing huursector	Versnellingspakket energiebesparing woningcorporaties (5 PJ): https://www.aedes.nl/artikelen/bouwen-en-energie/energie-en-duurzaamheid/wet--en-regelgeving/verduurzamingsmaatregelen-corporaties-zijn-alternatief-voor-labelverplichting.html
	Versnelling verduurzaming Nederlandse woningvoorraad: https://www.aedes.nl/artikelen/bouwen-en-energie/energie-en-duurzaamheid/publicaties/publicatie-handout-startmotor.html
Maatschappelijk vastgoed	Energiebesparing maatschappelijk vastgoed, onder meer voor onderwijs, sport, zorg, gemeenten en rijksvastgoedbedrijf (2,5PJ): https://bouwstenen.nl/routekaart-maatschappelijk-vastgoed
Kantoren	Verplichting voor kantoren groter dan 100 m ² om per 1 januari 2023 minimaal label C te hebben: https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/wetten-en-regels/bestaande-bouw/energielabel-c-kantoren
Mobiliteit en transport	
Zero emissie regionaal openbaar vervoer	In het verlengde van de <i>Green deal Zero Emissie busvervoer</i> (2012) en de Duurzame Brandstofvisie sluiten overheden in 2016 het <i>Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer per Bus</i> : https://www.greendeals.nl/sites/default/files/uploads/2015/04/Bestuursakkoord_Zero_OV-Bus_v3.pdf . Streven is uiterlijk 2030 emissievrij regionaal busvervoer.
Coalitie Anders Reizen	De <i>Coalitie Anders Reizen</i> is een initiatief van vijftien grote bedrijven. Zij sloten zich in 2015 aan bij het Energieakkoord. In 2018 zijn 44 corporate bedrijven aangesloten bij de <i>Anders Reizen coalitie</i> . Als alle bedrijven in Nederland de beoogde halvering van de CO ₂ -uitstoot realiseren dan kan het een besparing van 4 Mton CO ₂ opleveren: https://www.andersreizen.nu/
Het Nieuwe Rijden 3.0	Sinds mei 2017 is de nieuwe website www.hetnieuwerijden.nl in de lucht. Dit kennisloket beoogt een bijdrage te leveren aan de CO ₂ -reductiedoelstelling. De ANWB, de BOVAG, de RAI-Vereniging en het Instituut voor Duurzame Mobiliteit verspreiden de informatie breed onder het publiek.
Campagne 'Kies de beste band'	De meerjarige Campagne Kies de beste band beoogt een bewuste bandkeuze en een optimale bandenspanning voor een schoner, zuiniger en veiliger effect: https://kiesdebesteband.nl/

Bijlage bij Overdrachtbrief Energieakkoord naar Klimaatakkoord

Mobiele werktuigen (graaf- en bouwmachines, bulldozers, tractoren).	De <i>Green Deal Het Nieuwe Draaien</i> loop van 2016-2020 en beoogt emissiereducties van CO ₂ (10 procent), NOx (15 procent) en fijnstof van mobiele werktuigen in de bouw en landbouw. Een evaluatie van november 2017 leert dat een kwart van de afspraken is uitgevoerd en afgerond. Aan 55 procent van de afspraken wordt actief gewerkt: https://greendealhetnieuwedraaien.nl/thema/
Industrie	
Naleving Wet Milieubeheer	Informatieplicht is per 1 juli 2019 ingevoerd om naleving van de energiebesparingsverplichting te versterken: https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/energie-besparen/informatieplicht-energiebesparing/bedrijven-en-instellingen
Meerjarenafspraken energie-efficiëntie (MJA3/MEE)	Meerjarenafspraken voor energiebesparing en CO ₂ -reductie https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/energie-besparen/mja3-mee
Addendum MEE-convenant	Besparingsakkoord energie-intensieve industrie (9PJ): https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/energie-besparen/mja3-mee/addendum/addendum-mee
Landbouw en landgebruik	
Glastuinbouw	Bevordering van energiezuinig telen via Het Nieuwe Telen door versterking van de kennisoverdracht, het plaatsen van extra energieschermen en gewasactivering: https://www.kasalsenergiebron.nl/besparen/het-nieuwe-telen/ik-wil-meer-weten/#isolatie-en-energieschermen
Elektriciteit	
Wind op land	Voortzetting van de versnellingsaanpak waarbij Rijk, provincies en gemeenten knelpunten die de realisatie dreigen te vertragen gecoördineerd wegnemen. Kernteam Wind op Land heeft hierbij een regiefunctie
	Verdubbeling van de restopgave in zoverre de 6.000 MW doelstelling voor windenergie op land niet tijdig gerealiseerd wordt: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33612-68.html
Rijksgronden	Uitwerking van het programma Hernieuwbare opwekking op Rijksvastgoed: https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/11/15/kabinet-kondigt-programma-hernieuwbare-energieopwekking-op-rijksvastgoed-aan
Netaansluiting	Maatregelen gericht op het vergroten van de transportcapaciteit van het elektriciteitsnet: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30196-669.html
Collectieve energieprojecten	Effectieve stimulering van collectieve energieprojecten waarvoor de postcoderegeling nu beperkt gebruikt wordt: https://www.rvo.nl/initiatieven/coöperatieve-energieprojecten/zon-op-nederland-postcoderoos-coöperaties